

VITTEPRAETJE

mededelingen
voor en door de leden van
HERDEREWICH
oudheidkundige vereniging

VITTEPRAETJE 2e jr nr 3+4

MET MEDEDELINGEN EN EEN AGENDA IN EEN LOSSE BIJLAGE
2E JAARGANG NR.3 en 4
MEI 1998

In dit nummer:

Van de voorzitter en redactie	pag. 2
"1648"	pag. 3
Vrede van Munster	
Geldersen?	pag. 5
Professoren aan de Gelderse Academie	pag. 7
Prof.Johannes de Gorter	
Verslag lezing visserij	pag. 9
van G.Petersen	
Carolus Linnaeus	pag. 12
Verslag lezing genealogie	pag. 14
van K.Chr.Uittien	
Snoekbaars	pag. 17
door G.Petersen	
Harderwiekers deel 2	pag. 18
door J.Jansen	
Regiovergadering	pag. 20
Harderwiekers deel 3	pag. 21
door J.Jansen	
Van de werkgroep GENEALOGIE	pag. 23
Samenstelling bestuur en commissies	pag. 24
Bibliotheek	pag. 26
openingstijden en aanwinsten	

Van de (waarnemend) voorzitter.

Hij is er weer !!!

De tweede jaargang van het Vittepraetje begon zo goed. Maar plots kwam een kink in de kabel. Redacteur Ton Numan stopte om gezondheidsredenen zijn werk. Leiden in last. Waar haal je zo snel een nieuwe redacteur vandaan ? Om de onstane situatie rustig te kunnen oplossen werd besloten het maart-nummer niet te laten verschijnen. Een nood-redactie werd gevormd, die met enthousiasme aan het werk ging. Hun product ligt nu voor u: een extra dik nummer.

Deze redactie heeft te kennen gegeven, dat de continuïteit alleen gegarandeerd kan worden als de redactie wordt uitgebreid. Daarom nogmaals een oproep aan u om mee te helpen in de redactie van het Vittepraetje. Het is afwisselend werk en het geeft bij het verschijnen van elk nummer voldoening.

In dit Vittepraetje en in de komende nummers zullen artikelen staan, die gaan over de Geldersche Academie. Deze hogeschool werd 350 jaar geleden in Harderwijk geopend. Herderewich, dus ook het Vittepraetje herdenkt met het Veluws Museum deze historische gebeurtenis.

Niek de Jong, vice-voorzitter

Van de tijdelijke redactie .

Hier dus een "Vittepraetje", uit nood geboren. De redactie wordt tijdelijk waargenomen door uw penningmeester maar gelukkig bijgestaan door de heer J.J.H. Kooiman. Bij voorbaat dus excuus voor de opmaak en inhoud. Ongetwijfeld is deze niet zo professioneel als die van de heer Numan.

Kopij voor het volgende nummer kan worden ingeleverd bij
K.Chr.Uittien, J.P.Heyelaan 58 of bij
J.J.H. Kooiman, Smeepoortstraat 20 of bij
J. Van Heijst, Tromplaan 32 of bij
N.C.R. de Jong, Beethovendreef 13

maar ook op ons postadres:
Herderewich, Postbus 210, 3840 AE Harderwijk.

Als u dit jaartal leest zal u dadelijk zeggen: "Vrede van Munster. Einde van de Tachtigjarige Oorlog." Juist! U heeft uw jaartallenlijst op de lagere school goed geleerd.

Nu de vraag: Welke belangrijke gebeurtenis vond er in 1648 in Harderwijk plaats? Voor de meeste Harderwijkers zal dit een groot vraagteken zijn. Het antwoord is: **De opening van de Gelderse Hogeschool.** Laten we daarom met het plaatselijke evenement het eerst beginnen.

De Staten van Gelderland besloten op 1 juni 1647 om de Illuster Gymnasium te Harderwijk te verheffen tot een gewestelijke academie met de mooie titel: "Academie des vorstendoms Gelre en graafschaps Zutphen". Haast een jaar later vond op 12 april 1648 de plechtige inwijding plaats. Het feest werd door ds. Otto Belcamp geopend in de Grote Kerk met een preek over psalm 118:23-26. Later op de ochtend begaven de professoren Johannes Valckenier, Joannes Christenius, Gisbert van Isendoorn, F.J. Cochius, Georgius Hornius, Petrus de Greve, Cornelis Tollius en Rutger Hermannidis, gevolgd door de curatoren en de genodigden zich van het Raadhuis naar de Grote Kerk. Curator Joos Vijgh hield een beknopte rede, waarin hij uiteenzette, waarom de Staten de school hadden gesticht. Daarna las Tollius de stichtingsoorkonde en de wetten van de Hogeschool voor. Na een korte pauze sprak rector magnificus Joannes Christenius de inwijdingsrede uit, gevolgd door korte redevoeringen van de professoren Hornius en Tollius. Deze drie redevoeringen werden nog in het zelfde jaar uitgegeven bij Nicolaas van Wieringen te Harderwijk.

's Avonds werd in het Raadhuis een gastmaal voor meer dan tachtig personen geserveerd. Om de feest vreugde te verhogen werden de trommen geslagen, het geschut gelost en teertonnen gebrand.

Nu het tweede historische feit:

De Vrede van Munster.

De Vrede was een zelfstandig onderdeel van de Westfaalse Vrede. Met de Vrede van Munster en van Osnabrück kwam een einde aan de Tachtigjarige en de Dertigjarige Oorlog. Op de voorafgaande onderhandelingen waren de meeste mogendheden van het Europese vasteland vertegenwoordigd. De verhoudingen tussen de landen onderling en die binnen het Duitse Rijk werden op basis van status quo geregeld.

"Eed op de Vrede van Munster"
naar een schilderij van Gerard ter Borch.

Tot een vrede tussen Frankrijk en Spanje kwam het niet. Wel tussen Spanje en de Republiek der Verenigde Nederlanden.

De Vrede van Munster was in strijd met de Unie van Utrecht, omdat eenparigheid van stemmen ontbrak. De gewesten Friesland, Utrecht en Zeeland waren uit calvinistische motieven en met het oog op de profijtelijke kaapvaart tegen. Friesland en Utrecht lieten zich uiteindelijk overhalen, maar Zeeland bleef tegen.

De Vrede was bovendien woordbreuk tegenover Frankrijk, daar volgens het Traité de partage (Offensief en Defensief Verbond) van 1635 en het verdrag van 1644 geen afzonderlijke vrede gesloten zou worden.

De voorwaarden waarop de vrede werd gesloten waren onder anderen:

- a) de Republiek wordt door Spanje als een geheel vrije staat erkend;
- b) beide partijen behouden wat zij bij het sluiten van de vrede bezitten, ook in de koloniën;
- c) de Schelde blijft gesloten;
- d) vrijheid voor de rooms-katholieken behoeven de Staten niet te verlenen;
- e) het huis van Oranje krijgt een aantal goederen terug;
- f) de Staten mochten handel drijven met landen die in oorlog met Spanje waren.

Het voorlopig vredetraktaat werd op 30 januari 1648 door de gewesten getekend met uitzondering van Zeeland. Het werd op 4 april door de Staten-Generaal geratificeerd.

Op 15 mei 1648 werd de vrede plechtig bezworen in het raadhuis van Munster. In de Verenigde Nederlanden werd hij afgekondigd op 5 juni, nadat op 30 mei Zeeland verklaard had zich erbij neer te leggen.

De vrede werd op 15 mei, ook in Harderwijk, met kanon schoten gevierd.

De Gelderse Munt, gevestigd in Harderwijk, vereeuwigde de twee historische momenten samen in één penning.

Beide historische gebeurtenissen worden dit jaar herdacht.

De Gelderse Academie:

In Harderwijk zal op vrijdag 30 en zaterdag 31 oktober a.s. een symposium worden gehouden. Het Veluws museum zal met een tentoonstelling aandacht aan de herdenking schenken. Ook zal er een nieuw boek over de Hogeschool van Gelderland verschijnen. Gedetailleerder informatie zal spoedig volgen.

Vrede van Munster:

- Door de Rijksmunt zal een zilveren vijftig guldenstuk worden geslagen.
- Amsterdam, Koninklijk Paleis : Een vredesmonument na tachtig jaar oorlog", van 7 juni t/m 6 september 1998.
- Delft, Stedelijk Museum Het Prinsenhof : "Beelden van de strijd, oorlog en kunst vóór de Vrede van Munster 1621-1649", tot en met 14 juni 1998.
- Delft, Legermuseum : "Van Maurits naar Munster, tactiek en triomf van het Staatse leger", tot en met 3 januari 1999.
- Utrecht, Centraal Museum : "Tegen de Vrede ! Utrecht en de vredesonderhandelingen in Munster", tot en met 7 juni 1998.

Rotterdam, het Historisch Museum,
t/m 31 mei: tentoonstelling Vrede van Munster.
's-Heerenberg, Kasteel Huis Bergh,
18 juni, 20.00 uur lezing prof. S. Groenveld over de Vrede van Munster
4 juli, 20.00 uur, concert door het Apollo Ensemble "Vrede van Munster"

Litteratuur:

Bouwman, H., Geschiedenis van de voormalige Geldersche hogeschool en hare hoogleeraren (2 dln, Utrecht 1844-1847).

Mulder, L. (eind redactie), Lexicon geschiedenis van Nederland en België (Utrecht/Antwerpen 1994)

De Grote Oosthoek Encyclopedie (deel 14, Utrecht 1979)

OPMERKING J.J.H.Kooiman:

Het archief van Harderwijk bevat historische documenten over de vrede van Munster:

inv.nr. 1286:

Het vredesverdrag: **"Traktaat aangaande de betrekkingen met Spanje nà 1648, gesloten te Munster op 30 januari 1648"**

inv.nr. 1357:

Stukken over de vredesonderhandelingen in Munster in 1647

Gelderlander en/of Geldersman

door J.H.D. van Kuik.

Wanneer wij kijken hoe de inwoners van de diverse provincies zichzelf aanduiden dan zijn er maar drie die in principe niet afhankelijk zijn van de naam van hun gewest: de Friezen, de Zeeuwen en de Drenthen. Alle overigen zijn genoodzaakt - er of -aar aan hun provincienaam toe te voegen. bijvoorbeeld Brabanders, Groningers en Overijsselaars.

De leeftijd van deze aanduidingen is zeer verschillend. Zij hangt ten nauwste samen met de ouderdom van de provincienamen.

Wat onze provincie betreft: haar naamgeving begint bij de stad Geldern in het Land van Kleef. Over de herkomst van de naam Geldern bestaat geen zekerheid, één van de verklaringen is "geelachtige heuvelrug". In middeleeuwse bronnen komen wij de namen Gelria en Gelre tegen, die betrekking hebben op de streek rondom Geldern. Deze streek kwam in de eerste helft van de elfde eeuw in handen van Gerard Flamens, zo genoemd vanwege zijn vlammend rode hardos, die de stamvader is van de graven van Gelre. Van zijn broer Rutger stammen de graven van Kleef af.

De kern van het gebied van de beide broers lag in de streek tussen de Maas en de

Niers. Aanvankelijk noemden zij zich naar het daar gelegen slot Wassenberg, tegen 1100 verplaatste Gerards opvolger zijn zetel naar de noordelijker gelegen burcht Geldern. Deze opvolger en zijn nakomelingen wisten zich in een vrij snel tempo meester te maken van een groot deel van de huidige provincie Gelderland, Noordlimburg en het aansluitende deel van het Land van Kleef. Zij noemden zich "graven van Gelre" en hun gebied "het graafschap van Gelre", heel vaak sprak men ook van "het land van Gelre".

De naam Gelderland verschijnt pas in het midden van de veertiende eeuw en heeft aanvankelijk alleen betrekking op Oppergelder, de omgeving van Roermond. Het heeft lang geduurd, zeker meer dan een eeuw, voor deze naam ingeburgerd was. Deze trage ontwikkeling heeft gevolgen gehad voor de vorm van het woord waarmee de inwoners van de provincie aangeduid werden, want het was vanwege de uitspraak praktisch onmogelijk -er achter Gelre te plaatsen. Men vond de oplossing door de vorming van een samenstelling met -man. Wij zien in veel middeleeuwse bronnen dat 'Gelreman' het normale woord was waarmee iemand uit Gelderland aangeduid werd.

Tegenwoordig spreken wij meestal over 'Gelderlander', maar ook wel over 'Geldersman', een latere vorm, die pas in de 16e eeuw is ontstaan.

Ter gelegenheid van de herdenking, dat het 350 jaar geleden is dat de Gelderse Academie te Harderwijk geopend werd, zal door mij in de Vittepraetjes van 1998 steeds

een professor van de Academie besproken worden.

Johannes de Gorter

Op 20 februari 1689 werd Johannes de Gorter in Enkhuizen geboren. Zijn ouders waren Dirk de Gorter en Willempje de Boer. Vader De Gorter was organist van de Westerkerk aldaar.

Johannes was reeds op jeugdige leeftijd van plan om geneeskundige te worden. Hij kreeg les van wondarts Tjalling van der Hout uit Haarlem. Toen hij 19 jaar was vestigde hij zich als heelmeester in zijn geboortestad. In 1709 vertrok hij naar Leiden om bij Herman Boerhaave lessen te volgen. Na het behalen van de doctorsbul (1712) keerde hij in Enkhuizen terug. In dit zelfde jaar huwde hij met Susanna Davids van Bassen. Dertien jaar oefende hij in Enkhuizen zijn geneeskundige en heelkundige praktijk uit. Naast de geneeskunde had De Gorter ook belangstelling voor waterbouwkunde en mechanica. Hij zocht o.a. naar een mogelijkheid om de ontstane zandbank voor de haven van zijn geboortestad op te heffen.

Van 1725 tot 1754 was Johannes de Gorter hoogleraar in de geneeskunde aan de Gelderse Academie te Harderwijk. In de jaren 1729, 1736, 1742 en 1748 was hij rector magnificus. Van 1725 tot 1754 beheerden Johannes de Gorter en zijn zoon David de hortus botanicus. Een gedeelte van het laboratorium werd verbouwd tot broeikas. Het gebouw werd 's winters verwarmd met kachel-tjes. Johannes kweekte in de stadsbeek, die achter de hortus muur lag, waterplanten. In 1742 verspreidde zich het gerucht dat Utrecht hem wilde beroepen. De curatoren van de academie besloten toen om zijn zoon David de Gorter aan te stellen tot lector der geneeskunde. Toen het jaar daarop weer het gerucht de kop op stak werd David tot buitengewoon hoogleraar in de kruidkunde bevorderd. De curatoren stelden wel de voorwaarde dat Johan de beroeping naar Utrecht of een andere Academie zou afwijzen.

Het jaartractement van de Gorter was f 650.

Naast zijn hoogleraarschap was hij tevens stadsmedicus van Harderwijk.

Op 65-jarige leeftijd besluit Johan om de betrekking van lijfarts van tsarina Elisabeth van Rusland aan te nemen en naar St. Peterburg te verhuizen. Hij kreeg een jaarsalaris van 5000 roebel en een pensioen van 2500 roebel als hij vier jaar in

Johannes de Gorter 1689-1762

Rusland zou blijven.

In 1758 verlaat hij om gezondheidsredenen Rusland en vestigt zich eerst te Amsterdam, vervolgens te Enkhuizen en tenslotte in Wijk-bij-Duurstede. Hier overlijdt hij op 11 september 1762.

Het gezin De Gorter bestond uit vijf kinderen:

1) David de Gorter, geboren 30 april 1717 te Enkhuizen.

David was eerst gehuwd met Cornelia Bucereus en daarna met M.E. Schutz.

Hij promoveert in 1734 bij zijn vader tot doctor in de geneeskunde. In 1737 behaalde hij bij professor Van Lom zijn tweede doctorsbul maar nu in de wijsbegeerte. David werd in 1743 benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de kruidkunde. Hij schreef de *Flora Gelro Zutphania* (1745). Lof verwierf hij ook door zijn lijkrede ter ere van prins Willem IV. In 1754 gingen hij en zijn jongere broer Herman met hun vader mee naar Rusland. Na het vertrek van zijn vader verbleef David daar nog ruim drie jaar. Na zijn terugkeer in 1761 ging hij nogmaals naar Rusland en bleef daar tot 1764. Hierna vestigde hij zich in Wijk-bij-Duurstede en later te Zutphen, waar hij op 3 april 1784 overleed.

Zijn weduwe schonk de Gelderse Academie een herbarium siccus van 2000 planten. Deze verzameling van gedroogde planten is sinds 1992 in het bezit het Rijks Herbarium te Leiden.

2) Theodorus de Gorter, geboren te Enkhuizen in 1720.

Hij behaalde zijn doctorstitel op 19 december 1739 aan de Gelders Hogeschool. In 1747 trouwde hij met Freekje Monsieur. Theodorus was geneesheer te Enkhuizen. Hij overleed in 1786.

3) Margaretha de Gorter werd geboren 1723 te Enkhuizen.

Zij trouwde in 1741 met Jan Binckes, schout bij nacht.

4) Johanna de Gorter, gedoopt op 21 maart 1727 te Harderwijk, trouwde met Louis Elsevier, kapitein ter zee.

5) Herman Boerhaave de Gorter, gedoopt op 10 februari 1732 te Harderwijk.

Vader Johannes gaf zijn jongste zoon deze naam als blijk van grote verering voor zijn leermeester Herman Boerhaave. Ook deze zoon verkreeg zijn doctorstitel in de geneeskunde aan de Gelderse Academie en wel op 9 september 1751.

Herman Boerhaave de Gorter trouwde met Susanna Descous en was geneesheer te Amsterdam.

Litt:

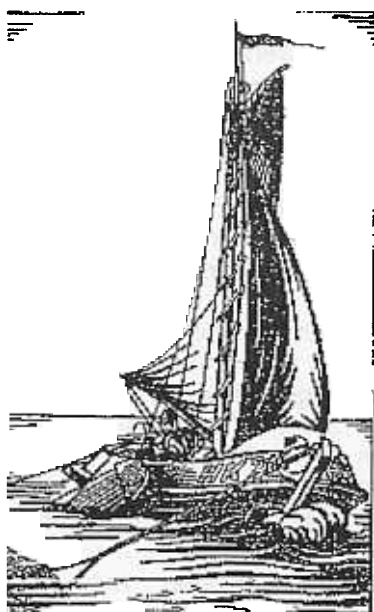
1) Aerts, Remieg en Liesbeth Hoogkamp, *De Gelderse Pallas* (Barneveld, 1986)

2) Bouman, H., *Geschiedenis van de voormalige Geldersche hogeschool en hare hoogleeraren*. (2dln., Utrecht 1844-1847)

3) Brouwer, D., *De Historie van Enkhuizen, tweede vervolg* (Enkhuizen, 1938).

Verslag van de lezing op 29 januari 1998 door Geerling Petersen.

De spreker van deze avond verscheen in folklore, wijde broek, blauw gestreept hemd met goudgekleurde boordeknopen, overgooier en aftandse pet. Wanneer hij zich voorstelt waarschuwt Petersen zijn gehoor meteen dat er wel wat "Harderwieks" gesproken zal worden, maar dat het altijd vertaald kan worden. Zijn motto voor deze presentatie was een "kuulzootje", en om meteen maar te demonstreren wat hij daarmee voor had, ontvouwde hij een kleine uitgave van een bodemnet (kuulnet) waarin, volgens de spreker, allerlei soorten vis tegelijk werden gevangen. Zo'n vangst werd een "zootje" genoemd. Bescheiden als hij was, vond hij zijn presentatie eigenlijk ook maar een samengeraapt zootje. Maar niets is minder waar. De aanwezigheid van ruim 70 toehoorders geeft aan dat dit onderwerp leeft onder de Harderwijkers.

Onder de toehoorders treffen we enkele echte oude vissers aan, die zich in het dagelijks leven o.a. bezig houden met sterke verhalen op de Markt.

Geerling is wel een echte Harderwieker, maar visser is hij nooit geweest. Hij was nog maar een kleine onderdeur toen zijn vader de schuit moest verkopen, hij heeft later wel meegevaaren. Petersen gaf een beknopte familiebeschrijving. Dat is op zichzelf al ingewikkeld genoeg vanwege de geslachtsverweving van vele Petersens en Fop pens. De meeste hebben bijnamen. Geen scheldnamen, zo benadrukte hij. Je kon ze alleen zo uit elkaar houden. Zelfs de vrouwen hadden bijnamen. Zijn grootmoeder noemde men "kiepiendeukje". Ze droeg de hoofddoek enk ele malen omgeslagen met een knoop onder de kin. Zijn oom heette "mooi weertje", te pas en te onpas gebruikte deze de uitdrukking als inleiding van de conversatie.

De sluiting van de Zuiderzee als doodsteek voor de visserij werd te berde gebracht. De meeste vissers zochten werk aan de wal, tegen wil en dank, zonder dat de overheid zich verder om hen bekommerde. De gevolgen waren voor veel toch al behoeftige vissers rampzalig. De schulden lagen bij menigeen als een grote last op de schouders. De ouders van de oude Petersen hadden f. 1400,- uit eigen zak in de onderneming gestoken om de zaak drijvende te houden. Toen vader voor ander werk naar Amsterdam moest vertrekken, en de familie verhuisde, bracht de HK 51, het schip waar ook grootvader op voer,

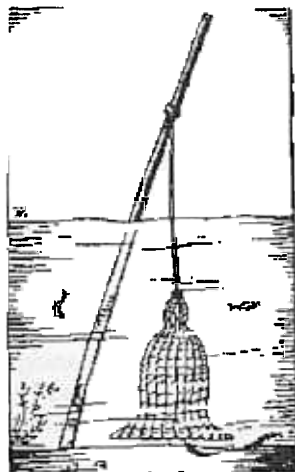
compleet met netten en tuigage slechts f 750 op. Petersen benadrukt dat er dat er zo gezegd op een eigenaardige manier met de vissers is omgesprongen.

Gesteund door duidelijke dia's wordt aandacht besteed aan het bouwen van botters en pluten.

Bij de summiere beschrijving van de belangrijkste tuigage duizelt het bij de meeste aanwezigen door de snel opgesomde technische benamingen. Maar daar werd het niet minder interessant van. Beiden van het interieur aan boord met als de belangrijkste attributen de kleine potkachel. Een verhaal over de vaak derde man aan boord "de Bielegger", goed voor allerlei karweitjes, ook aan het roer. Bij woelige zee is wel eens zo'n jongen overboord geslagen.

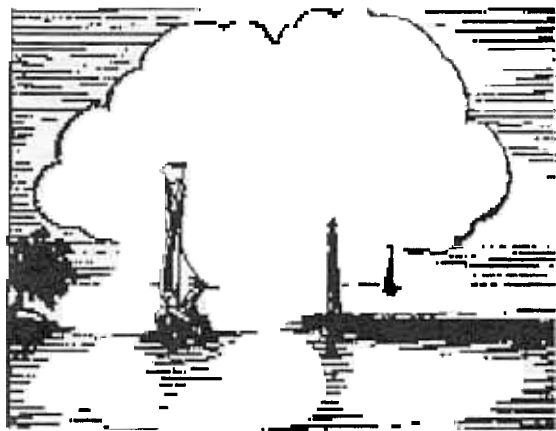
Botterijmpjes in overvloed, met daarbij de verwijzing naar vorige uitgaven van "Vittepraetje", waarin de nodigen terug te vinden zijn.

Botters, pluten, schokkers, punters, bonzen en aken passeren de revue. Niet te vergeten de kubbeboot. Paling vissen in ondiep water. De kubbevisser was een bekende verschijning in de Harderwijker gemeenschap. Het was paling vangen op kleine schaal, dat wel. Vissen met een kubbe is zuiver en primitief vakmanschap met nostalgische waarde. Zo'n kistje met ingebouwd fuikje kan je alleen nog in het museum terugvinden. Het was vissen in ondiep water, waar de kubben aan palen werden uitgezet. Van de vistechnieken zouden we nu alles moeten weten, ook al werd het hier wat voortvarend gebracht. Vissen op de Zuiderzee was een hoofdstuk apart

Zo kennen we bijvoorbeeld het gebruik van de "beug sleep". De beug is een enorm net door drie zeilende schepen getrokken en het werd duidelijk dat er kunstig diende te worden gemanoeuvreerd om de zaak strak te houden.

Kuilvissen, slepen van de dwarskuil (dwarsvormig), kwakvissen enz. Allemaal technieken die voor de visser al het nodige natuurtalent vereiste naast grote vakbekwaamheid. De "wonderkuil" was het net dat door twee botters werd ge-

sleept. Zij zeilden vóór de wind, dus de wind achter. De wonderkuil ving meestal veel vis, te veel zei men wel eens.

De zegenvisserij werd vanaf de wal uitgevoerd. De zegen is een lang net met

drijvers dat aan één eind werd uitgevaren en als het ware om een school vissen heen getrokken. De vangst werd vervolgens op de wal getrokken. Het vissen op De Knar werd zo'n beetje het sluitstuk

Vervolgens werd het gebruik van de staande netten en het hoekwant uitgelegd. Noodgedwongen werd 's winters het zogenoemde "spieringkloppen" uitgeoefend hetgeen

niet geheel van gevaaren ontbloomt was.

Twee gaten werden op enige afstand van elkaar in het ijsveld gehakt en een lang net onder het ijs doorgeschoven. De geschiedenis dat soms het ijs brak en de onfortuinlijke vissers op een

*Spieringvissen op het ijs
(Uit "West Over" van Harmen Petersen)*

grote schots afdreven deed tot de verbeelding spreken. Sommigen werden gered, maar voor menigeen werd het noodlottig.

Tot besluit demonstreert Petersen nog hoe het met de door hem gedragen kleding zit. De schipper droeg geen gouden knopen of andere versiering aan de kraag van het hemd uit ijdelheid. Ook gouden oorringen waren bekend. Het was eigenlijk zijn polis in natura om de begrafeniskosten te dekken wanneer hij onverhoopt bij schipbreuk de verdrinkingsdood zou sterven.

De kiel, geruwd van binnen, maar winddicht. Een groenteboer had hem eens gezegd dat het vanzelf waterdicht zou worden, als je hem niet waste.

"Warkjeskoesen" of wel lange kousen met een werkje er in waren eveneens populair. Uniek is ook de want met twee duimen. Bij duister heel handig. Als er geen licht of schijnsel was dat het snel aanschieten van de kleding kon bevorderen vond je altijd wel een duim.

Een leerzame avond was het, met verve gebracht door Geerling Petersen. Belangrijk eveneens voor de overlevering van de Harderwijker visserijgeschiedenis.

Bij het ter perse gaan bereikte ons het droeve bericht dat de de heer
Geerling Petersen op 23 april onverwachts is overleden.

Eén van Johannes de Gorters beroemde promovendi, misschien wel de beroemdste, is Carolus Linnaeus. Dit jaar is het precies 220 jaar geleden dat deze botanicus te Uppsala overleed.

In het voorjaar van 1735 besluit Carolus Linnaeus om naar Nederland te vertrekken om daar te promoveren. Hij reist via Denemarken, Jutland en Sleeswijk-Holstein naar Hamburg. Vandaar vertrekt hij met het schip "Godenwind" naar Amsterdam, waar hij op 13 juni aankwam. Dezelfde dag brengt hij een bezoek aan de Hortus, gelegen aan de Plantage. Vervolgens gaat hij naar de Amsterdamse professor in de botanie Johannes Burman. Ook bezoekt hij de apotheker Albertus Seba, die een grote collectie naturalien bezit. Voor het bezichtigen van deze collectie heeft Linnaeus twee dagen nodig.

Seba schreef in Linnaeus' Album amicorum:

"Peregrinare ut apes, non ut Aranes. In verbis, herbis et lapidibus, magna latet virtus. Symbol. Dues providebit. In perpetuam Sui memoriam haec pauca Domino Possessori, Amico Suo dilecto apponere voluit."

(Reizen als de bijen, niet als de spinnen. In woorden, kruiden en stenen is grote kracht verborgen. Symbool. God zal voorzien. Als blijvende herinnering aan de Heer Bezitter voor zijn uitverkoren vriend, heeft dit willen bijdragen. (daar na Seba's handtekening)).

Op 17 juni 's morgens vroeg komt Linnaeus per schip in Harderwijk aan. Door zijn promotor Johannes de Gorter wordt hij op 18 juni in het Album Studiosorum ingeschreven. Linnaeus legt daarna met goed gevolg een examen af, dat hem tot "candidatus medicae" maakt. Het manuscript van zijn proefschrift wordt goed gekeurd en kan gedrukt worden. Zondag de 20e juni gaat hij er mee naar de drukkerij van erven Jan Rampen.

Buste van Linnaeus in het torentje a/d Academiestraat

De dagen daarop botaniseert hij met David de Gorter, de zoon van zijn promotor. "Genoeglyke avonden", volgens David de Gorter in zijn "Leevensbericht van den grooten Natuurkenner Carel Linnaeus" bracht het tweetal door, dat resulteerde in een levens lange vriendschap. David de Gorters "Flora Gelro Zutphanica" uit 1745 is gerangschikt volgens het systeem van Linnaeus.

Op de 23e juni verdedigt Linnaeus met goed gevolg zijn proefschrift "Hy pothesis nova de februm intermittentium causa", een nieuwe hypothese over de oorzaak van wisselkoorts.

De promotie zal waarschijnlijk plaats hebben gevonden op de boven verdieping van de Catharinakapel. De assessoren waren de theoloog Bernardus Sebastiaan Cremer, de geschiedkundige Johannes Christophor Struchtmeyer en de wiskundige Joannes Henricus van Lom. De Gorter zijn oordeel luidt: "Dat ik bij den geleerden Zweed, thans den jongen doctor in de medicijnen, Carolus Linnaeus, een ongewone kennis en geleerdheid heb aangetroffen, niet alleen in alle onderdelen der artsennijlkunde, maar ook in de botanie, betuig ik met mijn handtekening." In zijn almanak schrijft Linnaeus: "Linnaeus Doctor creatis fuit Harderovici".

De volgende avond brengt het beurtschip hem terug naar Amsterdam. Hij gaat weer naar professor Burman, die zijn naam in zijn Album amicorum zet.

De 29e juni reist Linnaeus naar Leiden. Hier bezoekt hij de Hortus, de botanie-hoogleraar Adriaan van Roijen en de medicus Johan Frederik Gronovius.

De laatste brengt Linnaeus in contact met Herman Boerhaave. De 66jarige medicus schrijft in Linnaeus' album: "Simplex veri sigillum" (Eenvoud is het kenmerk van het ware).

Gronovius en Schotse geleerde Isaac Lawson zorgen er ook voor dat Linnaeus' Systema Naturae wordt uitgegeven. Hierin geeft hij een volledig systeem van de planten- en dierenwereld en van de mineralen op een geheel nieuwe grondslag.

Kort daarna reist Linnaeus naar Amsterdam terug en logeert bij professor Burman. Hij maakt nu kennis met de plantenwereld in de tropen. Burman is bezig met het schrijven van een flora van Ceylon. Hier ontmoet hij, door tussenkomst van Boerhaave, de Amsterdamse bankier George Clifford. Deze is de eigenaar en bewoner van De Hartecamp, een landgoed tussen Haarlem en Bennebroek. Clifford bezit kassen met tropische planten. In het voorjaar van 1736 gaan Linnaeus en Burman bij Clifford op bezoek. Hij krijgt de functie van lijfarts. Hij heeft op De Hartecamp met liefde gewerkt. Door toe doen van Clifford wordt hij in de gelegenheid gesteld om reis naar Engeland te maken, waar hij o.a Sir Hans Sloane, voorzitter van de Royal Society, de bekende hortulanus Philip Miller en Dillenius, hoogleraar in de botanie te Oxford ontmoet.

De verzameling van Clifford vereeuwigd hij in een tweetal geschriften. Het klein werkje, "Musa Cliffortiana", waarin hij de eerste bloei in Europa van de bananenplant beschrijft en het klassieke werk "Hortus Cliffortianus" (1737). Hierin

worden 2500 plantensoorten uit de tuin van Clifford beschreven. Het werkje wordt verlucht met een zevental platen. De uitgave heeft Clifford ongeveer een ton gekost.

Een aanbieding om de tropen te bezoeken en daarna een hoogleraarschap in Holland weigert Linnaeus. In 1738 verlaat Carolus Linnaeus De Hartecamp en gaat via Parijs terug naar Zweden.

In totaal werden 14 geschriften van Linnaeus in Nederland uitgegeven.

Litt:

Uggla, Arvid HJ., Linnaeus, Uppsala 1957.

Wit, dr. H.C.D. de, Linnaeus, 1707-1778, Ao-boekje 659, Amsterdam

Kruizinga, J.H., Carolus Linnaeus, Ao-boekje 1406, Amsterdam 1972

Engel, prof. dr. H., Linnaeus en het dierenrijk,
In Natura 75e jaargang nr.1a, januari 1978.

Beijer, dr. T., Linnaeus' promotie te Harderwijk.

In Herderewich Kroniek 12e jaargang no. 3 - 1985.

Genealogie: wat, waar en hoe.

door K.Chr.Uittien

Verslag van de lezing op 19 februari door de penningmeester.

Hoewel de tijd erg kort was werd toch een poging gedaan om in drie kwartier een overzicht te geven hoe deze boeiende hobby kan worden bedreven. Voor de spreker was zijn aparte naam, er zijn maar zo'n 28 Uittien's, de aanleiding om die naam uit te zoeken. In de familie ging het verhaal over een Franse oor sprong. Het zou wel Etienne kunnen zijn geweest en vernederlandst tot Uittien. 't Enige Franse dat werd ontdekt was de titel van "garde champêtre" dat Gerrit Uittien in 1807, als eerste veldwachter van het Groningse Loppersum, mocht voeren. De naam bleek af te stammen van een Mecklenburgse soldaat die in 1703 in Bronkhorst trouwde en toen nog Eutin heette. In 1718 bij zijn tweede huwelijk in Arnhem werd die naam Uittien.

Er blijken nog al wat oud soldaten uit huurlegers in Nederland zijn blijven "hangen" d.w.z. getrouwd met een vrouwelijke ingezetene. Ook de voorvader van Uittien's moeder, Ploeg. Die was een dragonder uit het Duitse hertogdom Berg. In 1745 heette hij nog Pflug. De werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland van de NGV had in december jl met hun mededelingenblad "Gens Germana" een themanummer over Duitse voorouders met de titel "Zo kwamen zij naar Nederland"

Genealogie, ook geslachtsrekenkunde, sibbekunde of familiekunde is een hulpwetenschap van de geschiedenis, die zich bezighoudt met het onderzoek naar de af- en herkomst van de familie. De belangstelling voor deze hobby is de laatste jaren enorm toegenomen. Een theorie voor die toename is dat men maatschappelijk tot z'n 50ste jaar bezig is met het opbouwen van gezin en carrière. Daarna is er geen echte groei meer en

in plaats van vooruit kijkt men dan achterom. Uittien vroeg zich af of die groei ook niet komt door het wegvallen van allerlei zekerheden in zowel in het beroeps- als het religieuze leven. Zelfs een Doctors-van Leeuwen is niet meer zeker van zijn baan, terwijl de geschiedenis vastligt en onveranderlijk is. Ook het hectische van deze tijd, almaar sneller en meer. De studiezaal van een archief brengt dan de noodzakelijke rust hoewel ook daar de computers hun intrede hebben gedaan.

Genealogie is ons met de paplepel ingegoten. Uit de bijbel leren we al: Abraham gewon Isaak en Isaak gewon Jacob en Jacob gewon Juda en zijn broeders..... Een stamreeks in het klein en ons geleerd toen we lang geleden de lagere school bezochten.

Genealogie, vroeger ook wel sibbekunde genoemd, stond in de nazitijd in een kwade reuk. De nazi's misbruikten de zogenaamde Ahnentafels. Voor bijvoorbeeld een officiersrang moest je aantonen over 6 generaties geen Joodse voorouders te hebben.

De genealogie maakt ook gebruik van de hulpwetenschap "paleografie", de kennis van oude schriftsoorten. De overheadprojecties die Uittien liet zien waren niet goed leesbaar. Toen de heer Helderman uit het publiek vroeg om ze mondeling toe te lichten werd net een voorbeeld van een oud gotisch handschrift uit de middeleeuwen geprojecteerd dat ook voor Uittien onleesbaar was en daarmee de noodzaak illustreerde van een cursus paleografie. De fotokopie van het huwelijk in 1648 in Malchin (Mecklenburg) van Uittien's oudst bekende voorvader bleek uitsluitend leesbaar door een deskundige die met een loupe gewapend de tekst heeft "vertaald"

Een genealogisch onderzoek kan betrekking hebben op verwante personen met meestal dezelfde familienaam en heet dan **stamboomonderzoek**. Als men uitgaat van één persoon en diens gehele voorgeslacht zowel in vrouwlijke als in mannelijke lijnen uitzoekt spreekt men van een **kwartierstaat** of **ascendententafel**. Er ontstaat een lijst waarop bij elke generatie het aantal personen verdubbelt. Na 25 generaties heb je al ruim 16 miljoen voorouders. Een overzicht van het totale nageslacht van 1 ouderpaar van het verleden uitgewerkt tot op heden heet **parenteel** of **descendententafel**.

Wat willen we weten en waar vinden we dat.

Zonder nadere gegevens is het geheel van geboorte-, huwelijks- en overlijdensdata een kale (stam)boom. Juist de persoonlijke gebeurtenissen, beroepen, processen, behuizingen, testamenten e.d. laat de mensen "leven" Wantrouw aanbiedingen van commerciële bedrijven als bijvoorbeeld "De Heraut", "Boekhandel Heraldica", "Boekhandel Louter" allen uit Rotterdam. De man achter deze bedrijven is al tweemaal veroordeeld wegens oplichting

Een goede voorbereiding is een cursus "Genealogie voor beginners" of het aanschaffen van een beginners-set bij het C.B.G. Dan natuurlijk de documenten uit eigen kring verzamelen zoals trouwboekjes, oude paspoorten, geboorte-, huwelijks- en overlijdenskaarten. Vooral niet voetstoots aannemen wat de familie verteld maar ook proberen dat met documenten en foto's te staven. Van foto's is het belangrijk de nu nog levende mensen te vragen wie er op voorkomt en wanneer de foto is gemaakt. Een boekje dat behulpzaam kan zijn bij het dateren van foto's is "Het Nederlandse fotoportret 1860-1915" een uitgaven van het CBG.

Kijk vooral in het Genealogisch Repertorium. Dat naslagwerk bevat informatie over genealogieën waarin tenminste 3 generaties worden behandeld. Het Nederlands Repertorium Van Familienamen, is vervaardigd n.a.v. de volkstelling van 1947, bevat alle toenmalige familienamen van Nederland met een opgave per familienaam per gemeente.

Het CBG heeft een collectie van miljoenen familieadvertenties vanaf 1795 tot op heden. Zij hebben ook talloze dossiers op familienaam en een uitgebreide genealogische bibliotheek. Tevens beheert het CBG de persoonskaarten die sinds 1939 van iederen inwoner van Nederland zijn gemaakt en na overlijden door het CBG worden beheert.

Tenslotte zijn er elke provinciehoofdstad de Rijksarchieven. Daar worden de bescheiden bewaart waarin u uw familie kunt vinden. Vanwege de wet op de privacy zijn gegevens pas na zo'n 75 jaar openbaar. De Burgerlijke Stand begint in 1811 maar over de periode daarvoor zijn er de DTB's (Doopt-, Trouw- en Begraafboeken). Deze kerkboeken beginnen ongeveer midden 1600. Veel is op microfiche gezet. U krijgt soms zelfs geen boek meer in handen. U kunt soms zonder andere te vragen met behulp van deze fiches en groot deel van uw familie in kaart brengen. Er zijn daar nog vele andere bronnen waarin u onderzoek kunt doen, bijvoorbeeld het bevolkingsregister, de huwelijksbijlagen, huwelijkskontrakten, kadastrale boeken. etc. Een nieuw bron is het internet. Straks is het mogelijk, een begin is al gemaakt, om thuis al de Burgerlijke Stand te raadplegen. Ongetwijfeld zullen nog meer bronnen digitaal beschikbaar komen. Voor de digitale genealogie breekt een interessante tijd aan.

In 1811 moest iedereen die nog geen vaste familienaam had er een aannemen. Het kan daardoor voorkomen dat een geborene van vóór 1811 een andere naam heeft dan bij zijn overlijden ná 1811. Als hij/zij na 1811 trouwt zit er bij zijn huwelijksbijlagen een geboortebewijs. Als na het overlijden een van zijn/haar kinderen trouwt zal bij de huwelijksbijlagen een overlijdensverklaring van die ouder zijn. Kortom de huwelijksbijlagen zijn een uitermate belangrijke bron op het goede spoor te blijven.

Is er een familiewapen?. Men denkt dat er een makkelijke manier is om dat na te gaan. In het Armorial General van J.B.Rietstap staan meer dan 100.000 Europese familiewapens. Sommige oplichters maken er gebruik van om u tegen betaling een wapen van een gelijknamige familie te leveren. Soms is dat per ongeluk raak maar meestal betreft het een familie waaraan u in de verte niet verwant bent. Het vergt verregaand onderzoek om uit te vinden welk familiewapen men zich het zijne mag noemen. Wie zich echter uitsluitend op pad begeeft om aanzienlijke voorouders te vinden om zich daarop te beroemen, is net een aardappelplant, het beste zit onder de grond.

Tenslotte willen we de gegevens verwerken en publiceren. Tegenwoordig gebeurt dat voornamelijk via de computer. Er zijn vele uitstekende Nederlandstalige computerprogramma's. De familie Uittien werkt met Gens Data van de NGV en met Pro Gen van Mulderij. Vooral dat laatste geeft bijzonder fraaie resultaten en heeft bovendien de mogelijkheid een z.g. internetpagina aan te maken.

Adressen:

CBG, Centraal Bureau voor Genealogie, Prins Willem-Alexanderhof 22,
Postbus 11755, 2502 AT 's-Gravenhage.

Iconografisch Bureau, Prins Willem-Alexanderhof 26, 2595 BE 's-Gravenhage.

Algemeen Rijksarchief, Prins Willem-Alexanderhof 20, 2595 BE 's-Gravenhage.

Centraal Register van Particuliere Archieven, Prins Willem-Alexanderhof 30,
2595 BE 's-Gravenhage

NGV, Ned. Genealogische Vereniging, Adriaan Dortmanplein 3a,
1411 RC Naarden.

Vereniging Veluwe Geslachten, Graaf van Lyndenlaan 53, 3771 JB Barneveld
Pro Gen, J. Mulderij, Papenveld 1, 7475 DD Markelo.

Bij het snuffelen in oude kranten in het Gemeente-archief van Harderwijk naar berichten met betrekking tot de visserij, vond ik onderstaand artikel. Zelf verkeerde ik in de veronderstelling (en ik denk velen met mij), dat de snoekbaars (=sander) in de dertiger jaren in het IJsselmeer werd uitgezet. Uit bijgaand bericht blijkt dat reeds in de vorige eeuw deze vis in de Zuiderzee voorkwam.

OVERVELUWSCH WEEKBLAD 15 maart 1899

- Een visch, genaamd de Sander die in ons land nog zoo goed als onbekend is bij het groote publiek, is afkomstig uit het Oostelijk gedeelte van Duitschland en Westelijk Rusland. In 1886 werd ze, daar ze zeer smakelijk is, door de "Deutscher Fischerei Verein" van de Oost-Duitsche streken naar den Rijn gebracht waar zij thans welig tieren. Langzamerhand zakten zij den Rijn af en kwamen ook in ons land.

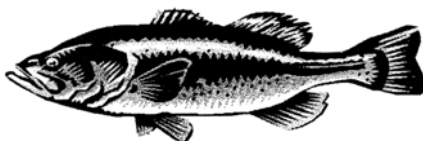
Verleden jaar werden er eenige in de Vecht gevangen, terwijl een schipper verklaarde ze op de Zuiderzee te hebben aangetroffen. In 't zelf de jaar werden er op een dag niet minder dan dertig van gemiddeld drie à vier pond in het Voornsche kanaal gevangen.

In het afgelopen jaar werd te Berlijn aan de markt voor 1.500.000 mark van deze visch aangevoerd.

Ze hebben veel van een baars en hebben den kop van een snoek doch de-

ze is veel kleiner. Zij bezitten kleine scherpe tandjes. Tijdens het Zalmtractaat hebben vischers wel eens beweerd dat de Sander den jongen zalm opeet. Uit onderzoekingen is echter gebleken dat hier zo goed als niet van aan is. Ondanks de heldere groote oogen moet zij zeer slecht kunnen zien waardoor zalm enz. gemakkelijk dezen belager kan ontwijken. Bij voorkeur houdt de Sander zich in enigzins troebel water op. Als voedsel dient voornamelijk blauwe spiering en stekelbaars, dus waardelooze visch, zoodat de vangst van de Sander ongetwijfeld met den tijd voor onze visscherij van zeer veel belang zal zijn.

Vier visschen varieerende van 3 ons tot 2 ½ pond, zijn in den Poel bij Monnikendam gevangen. Hieruit blijkt, dat deze vischsoort ook in de Zuiderzee kan leven. Een der exemplaren is voor het aquarium in "Artis"

Vervolgen we ons verhaal op mijn artikel "Harderwiekers" (Vittepraetje 2/2 van dec. 1997; red.), met name het vissersgeslacht Jansen met de stamhouder na Dirk Jansen. Het is de oudste zoon van Dirk en Reijntien, gedoopt te Harderwijk op 18 september 1791. Hij krijgt de naam Jan Dirksen-Jansen. Het is vóór 1812 (invoering van de Burgelijke Stand) en dus is het in feite Jan Dirkzn., later aangevuld met Jansen.

Hij trouwt te Harderwijk op 14 juni 1816 met Bijgjen Ruijs, die gedoopt was te Heerde op 8 november 1787. Volgens de trouwakte woonde ze te Harderwijk. Mogelijk was zij daar in dienstbetrekking. Zij was een dochter van Heimen Ruijs en Willemijna Jans. Heimen Ruijs brengt de vóórnaam Heimen in de familie Jansen. Er zijn nog steeds Jansens met die voornaam.

Ruijs was geen Harderwijker vissersnaam. Er diende dus elders te worden nagezocht. Heimen was een zoon van Henricus Ruijs die gedoopt was op 13 oktober 1720 te Oene, gemeente Epe. Henricus was onderschout te Heerde. Hij trouwde op 1 februari 1754 met Bijgje Heimens.

Nog wat verder in de tijd teruggaande: de vader van Henricus, dus de grootvader van onze Bijgje, was Harman of Herman Reus, of Ruijs, gedoopt in Duitsland in het stadje Lemmingo of Lemgo in Detmold. Hij trouwde te Oene met zekere Anna Merijne Wloters, die gedoopt was te Oene op 16 januari 1698. Het huwelijk wordt gesloten op 24 december 1719.

De nieuwsgierigheid werd gewekt en een bezoekje aan de oude Hansestad Lemgo was misschien de moeite waard. Helaas leverde dat bezoek geen bijzonderheden over het vóórgeslacht van Reus of Ruis. Later bleek uit een briefwisseling met Lemgo dat de bedoelde familie mogelijk afkomstig zou zijn uit Lippstadt. Dat was nogal vaag, verder onderzoek had niet veel zin, het werd ons ook te kostbaar.

Uit het huwelijk van Jan Dirksen-Jansen en Bijgje Ruijs werden 7 kinderen geboren, eerst vier dochters en daarna drie zonen.

Omdat de opzet van deze artikeltjes de vrouwelijke familielijn is, volgen we eerst de dochters.

De eerste twee zijn tweeling, geboren op 1 november 1816 te Harderwijk: Willemina en Reintje. Willemina is waarschijnlijk vernoemd naar de moeder van Bijgje, Willemijna Jans, en Reintje vermoedelijk naar de moeder van Jan, Reintje Meijnderts Pluim.

Willemina trouwt te Harderwijk op 19 mei 1841 met Sam Foppen, visser, wonende te Harderwijk, zoon van Aart Goosens Foppen en Cristina Samuelse Mons, vissersdochter, wonende te Enkhuizen. Uit dit huwelijk werden zes kin-

deren geboren, nl. 1.- Aart op 24 januari 1842, overleden op 24 maart 1842, 2.- Jan, op 28 juni 1844, 3.- Stijntje op 15 november 1847, 4.- Aart op 9 juni 1850, 5.- Betjen op 20 april 1853 en 6.- Willemina op 20 oktober 1859. Deze zes kinderen komen voor in het geslachtsregister Foppen. Zij zijn daarin uitvoerig vermeld. Opmerkelijk is dat zowel Jan als Aart, nummer 2 en 4 voren genoemd, een vrouw trouwden met de naam Jansen, vissersdochters. Geen familie, voor zover bekend. Terwille van de overzichtelijkheid laat ik in dit bestek het geslacht Foppen verder rusten.

Reintje, het andere meisje van de tweeling, trouwt te Harderwijk op 25 november 1840 met Riekert Lieman, schippersknecht te Harderwijk. Na het overlijden van deze Lieman, hertrouwt zij op 2 november 1864 met Aart van Koeverden uit Nijkerk.

Het derde kind uit het huwelijk van Jan en Bijgje, genaamd Dirksje, kennelijk vernoemd naar de vader van Jan, werd geboren op 30 maart 1820, maar overleed reeds op 4 april d.a.v. Het vierde kind, ook een meisje, geboren op 29 juli 1821, werd ook Dirksje genoemd. Zij trouwt te Harderwijk op 6 juni 1849 met Jan Riphagen, visser, geboren te Harderwijk op 9 mei 1823, een zoon van Beert Riphagen en Aartje Klaassen.

Na die vier dochters werden in het gezin van Jan en Bijgje nog drie zonen geboren, Heimen, Meijndert en Jan. Maar we zouden het deze keer over moeders en dochters hebben.

De geslachtslijn van Meijndert, diens huwelijk en zijn nakomelingen staat in deel 3, aansluitend aan dit deel.

Doordat namen zoals Foppen, Jansen, Petersen, Klaassen, enz. veelvuldig voorkomen, en een naam als Jan Foppen of Jan Jansen niet precies vertelt welke Jan bedoeld wordt, krijgt vrijwel iedereen, vooral in de visserijwereld, een bijnaam, b.v. Jan van Wouter, of Piet van Kees, Dirk van Antje enz. Opmerkelijk is dat de kinderen van Jan en Bijgje en ook hijzelf werden aangeduid als Jan van Beth, Meijndert van Beth enz. Zo was de HK 7 van Meijndert van Beth. De naam Bijgje kwam in Harderwijk niet voor. Mogelijk kreeg Bijgje gemakshalve de roepnaam Beth, vandaar.

Bijgje Ruijs overlijdt te Harderwijk ten hare huize in de Rabbestraat op 21 december 1871 in de ouderdom van 84 jaren. Haar twee zonen Heimen en Jan, vissers te Harderwijk, doen bij de Burgerlijke stand aangifte van het overlijden .

Op 7 maart bezochten de vice-voorzitter en penningmeester de regio-vergadering van de historische verenigingen uit de omtrek. Gastheer was "Nuwenspeete", onze collega-vereniging te Nunspeet. Als trefpunt was het oudste gebouw van Nunspeet gekozen, restaurant Roskam aan de Dorpsstraat. De deelnemende bestuursleden kwamen uit de hele regio: Heerde, Hattem, Voorst, Epe, Elburg, Oldebroek, Ermelo en Putten.

Net als in Harderwijk ligt ook in Nunspeet een Belgisch ereveld met voornamelijk slachtoffers van de Spaanse griep die omstreeks 1918 woedde. De legering in de interneringskampen deden daar natuurlijk ook geen goed aan.

Na een kopje koffie zouden we die oude begraafplaats aan de Eperweg bezoeken. Vanwege de enorme hoeveelheden regen die in de voorafgaande dagen was gevallen bleek het terrein zo drassig dat van het bezoek werd afgezien. Als alternatief werd uitgeweken naar het natuurhistorisch museum "Diorama Nunspeet". De heer Kies, uitbater van deze gelegenheid, is niet alleen conservator maar ook preparateur van de daar opgezette dieren, collectioneur van de uitgestalde collectie doop- en gewone drachtmutsen en maker van de porseleinen koppen waarop die mutsen zijn geëtaleerd. Over het geheel hield hij een vakkundige toelichting waaruit bleek dat deze oud-Hagenaar zich meer Veluenaar en natuurmens voelt dan menig autochtoon. Aansluitend werden we ontvangen in de oudheidkamer die sinds kort is gehuisvest in een voormalige 3-klassige lagere school. Het gebouw was door de gemeente in een prima bouwkundige staat gebracht en vrijwilligers van de oudheidkamer hadden het geheel geschilderd. Wij, bestuursleden van "HERDEREWICH" bekeken niet alleen de verzameling oudheden die daar fraai was uitgesteld, maar hadden een extra oog voor de vergaderruimte en de bibliotheek. Een huisvesting om jaloers op te worden.

De vergadering bracht geen vermeldingswaardige feiten. Wel werd gememooreerd dat "HERDEREWICH" volgend jaar op zaterdag 6 maart gastheervereniging is. Hopelijk kunnen wij onze collegae op dezelfde wijze een interessante en leerzame middag bezorgen. Als aandenken aan deze middag ontving onze vereniging het boekje:

"Herman Hendrik Vitringa, burgemeester onder een nieuw regiem, 1851-1875"
Een uitgave van de gemeente Nunspeet, samengesteld door de historicus drs. A.Sulman en de immer actieve heer P. Verbeek, (streek)-archivaris en voorzitter van Elburgs historische vereniging Arent Thoe Boecop.

Harderwiekers (3de en laatste deel)

door J.Jansen

Als sluitstuk op de serie "Harderwiekers, het geslacht Jansen", en met name "vanwaar kwamen hun vrouwen en waar bleven hun dochters," vervolgen we met het zesde kind van Jan Dirksen Jansen en Bijgjen Ruijs, namelijk Meijndert, geboren te Harderwijk op 28 september 1826, mijn overgrootvader. Hij was visser van beroep. Hij overlijdt op 20 juni 1920. Hij trouwt in Harderwijk op 6 mei 1851 met Aleida Maria van Hengel, geen vissersdochter maar wel dochter van een echte Harderwijker familie.

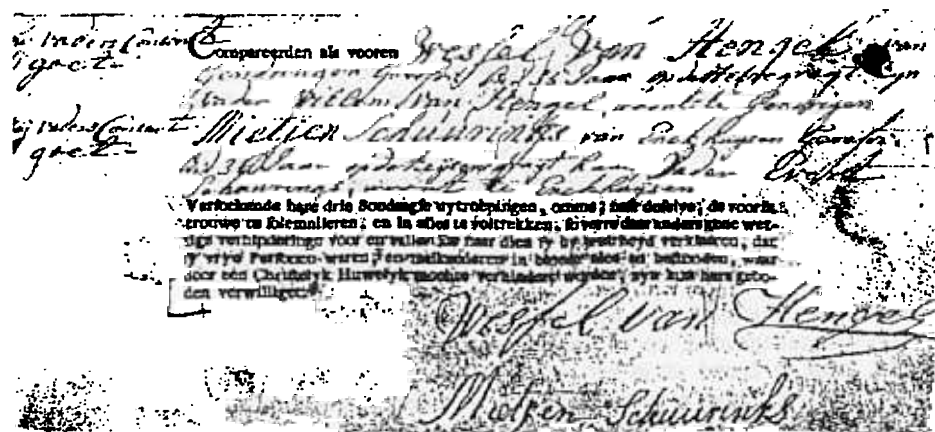
Aleida wordt te Harderwijk op 7 juli 1826 geboren als dochter van Willem van Hengel en Annetje Priester. Willem was 1e commies ter secretarie van de gemeente Harderwijk. Het gezin woonde, ook nog tijdens de volkstelling van 1830, in de Kerkstraat.

Willem is te Amsterdam op 2 juni 1786 geboren. Hij overlijdt te Harderwijk op 16 januari 1862. Zijn ouders zijn: Wessel van Hengel en Marritjen Schuurinks. Zijn vrouw, Annetje Priester is gedoopt te Harderwijk op 8 januari 1794. Haar ouders zijn: Gerrit Priester en Maria den Besten.

Gerrit Priester, de vader van Aleida, is gedoopt te Harderwijk 14 mei 1760 en aldaar begraven op 16 maart 1803. Hij trouwt te Haarlem met Maria den Besten. Zij is gedoopt te Hierden op 17 december 1758 en overlijdt te Harderwijk op 3 januari 1832.

Wessel van Hengel, de vader van Willem, wordt gedoopt te Gendringen 10 november 1743. Hij overlijdt te Amsterdam op 24 juli 1795. Hij trouwt te Enkhuysen met Marritjen Schuurinks. Zij is gedoopt te Enkhuysen op 13 oktober 1748 en overlijdt te Amsterdam op 6 februari 1796.

In het kerkelijk trouwboek van Amsterdam staat bij 20 oktober 1785 onderstaande trouwakte (kopie van het origineel) van Wessel en Marritjen (Mietjen)

Compareerden als vooren Wessel van Hengel, van Gendringen gereformeerd oud 35 jaar op de Heeregracht. Zijn vader Willem van Hengel, woont te Gendringen. Mietjen Schuurinks, van Enckhuysen, gereformeerd oud 36 jaar op de Keijzersgracht haar Vader Evert Schuurings woont te Enckhuysen. Versoekende hare drie Sondagse Uytroepingen omme naar deselve, de voortz trouwe te solemnisieren en in alles te voltrekken, so verre daar anders gene wettige verhindefinge voor en vallen. En naar dien sy by waarheyd verklaaren, dat sy vrye Personen waren en malkander in bloede niet en bestonden waardoor, een Christelyk Huwelyk mochte verhindert worden, zijn hun hare geboden verwilligt.

W.g. Wessel van Hengel

Mietjen Schuurinks

Wessel van Hengel overlijdt te Amsterdam op 24 juli 1795. In een begraafregister van Amsterdam staat onderstaande mededeling.

Handwritten text from a burial register. The text is written in cursive and includes the name 'Wessel van Hengel' and mentions of a church street and a burial ground. There are also some numbers and a date '24' visible.

Vrijdag Den 24 ste Dito (24 juli 1795)

Wessel van Hengel: In de kerkstraat tussen de Vysselsytraat en de Reguliersgragt Smorgens ten Halff Neegen uuren Met een lykkoets Bijgeset sonder gedrukte briefjes. 3 onmondige kinderen
NO Topstukke Teegen NO.258 en 260 AA F 24,00 H.Z.H.

Het was een voor die tijd nogal dure begrafenis van f. 24,00 in de Groote-Kerk te Amsterdam. De hoofdletters HZH bij de akte betekenen "Huis Ziiten Huis", te vergelijken met het ons beter bekende oudeliedenhuus of rusthuis. Destijds gevestigd in de Kerkstraat en de Reguliersgracht aldaar.

Terug naar Meindert en Aleida. Uit hun huwelijk worden zeven kinderen geboren. Op 10 mei 1852 een dochter: Betje, vermoedelijk vernoemd naar Meijndert's moeder Bijgje. Ondanks nasporingen is van haar niets meer bekend dan dat zij, volgens het register van uit Harderwijk vertrokken personen, op 1 februari 1869 als dienstbode naar de provincie Utrecht is gegaan en later gewoond zou hebben in Huis ter Heide. Daarna worden er 3 zonen geboren: Willem (mijn grootvader), Jan en Andries. Vervolgens een derde dochter: Wilhelmina Elisabeth, geboren op 30 oktober 1862, nog een zoon: Meijndert en op 26 september 1864 de vierde dochter genaamd Aleida Maria. Zij overlijdt een jaar later op 7 december. Zij was vernoemd naar haar moeder. De moeder van het gezin overlijdt op 17 juli 1865.

Omdat we het zouden hebben over moeders en dochters, blijft Wilhelmina Elisabeth over. Op een woensdagavond, op 11 december 1867, terwijl vader Meijndert zich in de kerk bevond, brak er brand uit in zijn woning aan de Vischmarkt. Het meisje Wilhelmina Elisabeth sliep op zolder en doordat de daar hangende visnetten in brand stonden was de weg om haar te redden versperd. Zij kwam jammerlijk om. Ook over deze dochter valt verder niets te vertellen. Van die brand op de Vischmarkt toen huisnr. 50, nu nr. 30, is een uitvoerig artikel verschenen, van de hand van de heer S.S. Schilderman, in het Historisch Jaarboek Harderwijk van 1991.

Vervolgen we de geschiedenis. Meijndert is hertrouwd te Harderwijk op 7 november 1866 met Harmina Olthuis. Zij was een ongehuwde dochter van Wouter Olthuis en Engeltje van de Kamp, geboren te Ermelo op 30 augustus 1831. Uit dit huwelijk worden nog twee kinderen geboren, op 14 mei 1868 een dochter Wilhelmina Elisabeth en op 23 mei 1871 een zoon Wouter die te Harderwijk overlijdt op 5 januari 1961. De dochter is kennelijk vernoemd naar het meisje dat bij de brand is omgekomen. Van deze dochter is niet veel

bekend. Zij trouwde te Harderwijk op 27 mei 1891 met timmerman Willem Frederik Würsten, geboren te Zwollerkerspel, zoon van Frederik Willem en Gerrigje Goldstein. Harmina, de tweede vrouw van Meijndert, overlijdt te Harderwijk op 23 februari 1902. Vermeldenswaard is misschien nog dat Meijndert Jansen op 12 april 1875, volgens een notariële akte, een huis met erf koopt in het Schapenhoekje, kadastraal bekend onder nr. E-356 voor f.600,00. Verkoper is Johannes Visch, koopman te Harderwijk. In dit pand is thans het antiquariaat van de familie Doornhof gevestigd. Een kopie van de akte is in mijn bezit.

De geschiedenis heeft ons bijna ingehaald, en met dit derde deeltje over de moeders en dochters van een familie Jansen wil ik besluiten. Willen de lezers die, al dan niet uit overlevering, aanvullingen of verbeteringen hebben op deze korte serie, mij daarover informeren? Ik ben ze bij voorbaat dankbaar! Mijn adres is:

J. Jansen, Valentijn 14, 3972 XJ Driebergen

Van de werkgroep GENEALOGIE

De bronnen die inmiddels zijn gedigitaliseerd (een moeilijk woord voor "overgetypt in de computer") zijn zowel geprint als op diskette te koop:

- 1) De volkstelling van Harderwijk 1830, gesorteerd op huisnummer en voorzien van een index op familienaam. In feite de gezinnen, met kinderen, die in de getelde huizen op dat moment woonachting waren.....geprint f.25,00 op diskette f.7,50
- 2) Idem, maar dan van 1838.....geprint f.25,00 op diskette f.7,50
- 3) Het register Civique,
790 stemgerechtigde personen in 1811, gesorteerd op voornaam, achternaam, beroep en nummer..... geprint f.19,50 op diskette f.7,50
- 4) De diskettes zijn 1,44 Mb met een tekstfile in Word Perfect 6.01 onder Windows. Ook kunnen de bestanden als Word dokument of ASCII bestand met een ";" of een TAB als scheidingsteken Geprint wil zeggen, als boekje in A4 formaat met een plastic voor en achterkant en voorzien van een ringband

De werkgroep is uitgebreid met de heer G. Renden die begonnen is met het de recognitie-boeken. Na een gedegen voorbereiding zal hij deze belangrijke genealogische bron digitaliseren. Empassant pakt hij in een apart bestand ook nog de huizen beschrijvingen mee voor weer een ander project.

De heer A.Jansen heeft zich ook bereid verklaart om hand- en spandienst aan de genealogische werkgroep te verlenen.

Samenstelling bestuur en werkgroepen

Bestuur:		postcode	telf.	Functie
J.Hilbers	Rietgorsmeen 80	3844 ZV	414 195	voorzitter
N.C.R.de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	421 342	vice-voorzitter
vacant	?	?	?	secretaris
K.Chr.Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	414 431	penningmeester
J.van Heijst	Tromplaan 32	3843 EH	431 955	PR zaken
C.van Andel	Brouwersteeg 11	3841 EK	416828	Ecursies
R.van der Schaaff	Ln.der Ver.Naties 9	3844 AD	413 613	lid
Redactie:				
vacant	?	?	?	Hfd.redacteur
vacant	?	?	?	redacteur
Ledenadministratie				
K.Chr.Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	414 431	penningmeester
werkgroepen:				
Archeologie				
N.C.R.de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	421 342	vic- voorzitter
W.D.Grimm	Bunschotermeeen 33	3844 HE	418 661	
H.Molenaar	Blokhuis 9	3844 AE	421 786	
H.W.Stuurman	Rietgorsmeen 74	3844 ZV	434 878	
namens de Archeologische Werkgroep Nederland:				
J.Mui	Nunspeet		262 399	
Genealogie:				
Dr.J.Duinkerken	Gr.Poortstraat 33g	3841 AK	422 916	adviseur
Fam.Uittien-Jacobs	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	414 431	lid
G.Verwijs-ten Hove	Friesgracht 13	3841 GM	420 693	lid
G.Renden	Bachdreef 159	3840 BC	451 806	lid
A.Jansen	Nassaulaan 5	3851 XZ	551 603	lid
Excursiecommissie:				
C.Andel	Brouwersteeg 11	3841 EK	416 828	
H.Molenaar	Blokhuis 9	3844 AE	421 786	

Mutaties in het ledenbestand 1998

Nieuwe leden

B. en R. Kikert
F. Nobel
Mevr. M. F. Vos
Joop Petersen V.O.F.
Mevr. W. Van Aken-Smit
J. van Elmp

afmeldingen

E.J.Feenstra
H.S.Weits
A.Grinwis
D.Timmer
B.J.Wijnstra
R.B.Beck

M.A.J. Gillis
B. Hartog
Mevr. D. de reus
B. Rutgers
W. Coppoolse
W.B.A. Groen
M.A.J. Gillis

E. Vonk
C.A.P. Kramer
P. Versteeg
Mevr. P.J. Bree-de Paauw
H. Th. Komen
Mevr. l'Ortye-Schummelketel
M. Regtuit
Mevr. de Carpentier-Brouwer
Mevr. Wassenaar

E.J. FEENSTRA

E.J. Feenstra heeft vorig jaar zijn lidmaatschap van Herderewich opgezegd. Hij is auteur van vele publicaties en hield diverse lezingen over de historie van Harderwijk. Als deskundig amateur-archeoloog was hij jarenlang actief in en rond de binnenstad van Harderwijk. Hij heeft in Harderwijk het archeologisch onderzoek van de grond getild. De talrijke bijdragen die hij daarover publiceerde, o.a. een twintigtal in onze Herderewich Kroniek en in ons Historisch Jaarboek, getuigen daarvan. Bovendien deed de heer Feenstra veel archiefonderzoek. Vaak wist hij de resultaten van bodem- en archiefvondsten heel goed te combineren. Herderewich wil hem oprecht bedanken voor de uitstekende wijze waarop hij de doelstellingen van Herderewich vele jaren heeft uitgedragen en gesteund.

In memoriam

Op 23 april j.l. is de heer **G.(Geerling) Petersen** onverwacht overleden. Hij was een zeer actief lid van onze vereniging Herderewich. Een geboren 'Harderwieker' visserszoon. Hij groeide op buiten Harderwijk. Vond een loopbaan bij de Nederlandse Spoorwegen. Was woonachtig in Amersfoort. Na zijn pensionering verdiepte hij zijn kennis over de geschiedenis van Harderwijker vissers en de visserij door veel en vaak archiefonderzoek te doen.

Hij reisde met de trein naar Harderwijk, ging op zijn vouwfiets naar het stadhuis, deed daar onderzoek in het archief, vaak in gezelschap van wijlen Henk Schiffmacher, Rini Herzog en Henk Brands. Samen vormden zij een privéwerkgroep 'Visserijgeschiedenis'. Petersen publiceerde o.a. een serie artikelen over Harderwijker botterrijmpjes in jaargang 1997 van het Vितtepraetjje. Ook kon hij goed vertellen. Hij deed dat graag, vaak vol enthousiasme. Nog maar kort geleden hield hij voor Herderewich een drukbezochte lezing over de bottervisserij. Dat was op donderdag 29 januari 1998. Wij verliezen een verenigingslid met een vriendelijk karakter, een man met een ijzeren geheugen, een geboren verteller, een gedreven geschiedenisliehebber. Als vereniging condoleren wij zijn vrouw en verdere familieleden met dit verlies.

Dat Geerling Petersen moge rusten in vrede.

De Herderewich-bibliotheek

De bibliotheek is geopend op de **eerste en derde** woensdag van de maand van 14.00 uur tot 16.00 uur. Hij is gevestigd in een van de boven-vertrekken van het Milieu-centrum (voormalige Synagoge).

Aanwinsten:

Van ons lid, de heer **H.J.Brands**, ontvingen wij enkele honderden foto-postkaarten met Harderwijker onderwerpen. Bij bepaalde gelegenheden mogen wij die t.b.v. de vereniging verkopen.

Het betreft de volgende onderwerpen:

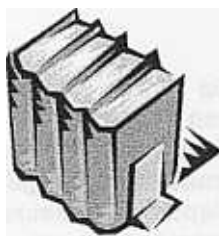
- 1) straten: Wolleweverstr., Hierdensewg, Gr. Poortstr. en 2x Donkerstr.
- 2) recreatie: 4x Boulevard
- 3) visserij: Botter HK23 in de haven
- 4) gebouwen: St. Catharinakapel, Vispoort

De vereniging beschikt zelf nog over foto-postkaarten met:

- 1) de molen "De Hoop" gezien vanuit de Rechte Oosterwijk
- 2) het Linnaeus-torentje gezien vanaf Van Aken

Geïnteresseerde leden kunnen ze uiteraard altijd bij onze penningmeester kopen. Ons leek een prijsje van Hfl. 1,00 per stuk alleszins redelijk.

Van ons lid, de heer **B.Rugers** uit Hierden, ontvingen wij ter aanvulling van onze bibliotheek, de genealogie **BEELEN**. Deze genealogie bevat o.a. de stamouders van de geslachten Lokhorst, Poolen, Roelofsen en Vink en gaat terug tot de oudst bekende stamvader van de familie Beelen, t.w. Been Wijnen die te Harderwijk op 3 oktober 1619 trouwt met Aalte Peters Scheen. Zowel bruid als bruidegom kwamen uit Hierden.

Een **anonieme schenker** heeft onderstaande boeken aan de bibliotheek van Herderewich gegeven. Hartelijk bedankt.

- Kent u ze nog ... de Harderwiekers - Matthieu Hilckmann en André van Dam
- Veluws Verleden - Ahasverus van den Berg (inleiding en aantekeningen door drs Bert Paasman
- St. Jans Dal - dr. T. Beijer en J.W.P. van Dijk.
- De Veluwe, land van bos en hei - dr. J.M. Fuchs en W.J. Simons.

Op de reginale vergadering van historische verenigingen op de Noordwest Veluwe kregen we van de heemkundige vereniging Nuwespete het boekje:

- Herman Hendrik Vtringa, burgemeester (van Ermelo) onder een nieuw regiem 1851-1875 - P. van Beek en drs A. Sulman